

Opinnäytetyö (AMK)
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipalvelutyö
2015

Jaakko Henriksson

PUOLUKKATIEN LASTENKODISTA ITSENÄISTYVÄN NUOREN VUOSIKELLO

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma | Sosiaalipalvelutyö

2015 | 39+1

Outi Kivinen

Jaakko Henriksson

PUOLUKKATIENTEN LASTENKODISTA ITSENÄISTYVÄN NUOREN VUOSIKELLO

Opinnäytetyön tarkoitus oli luoda itsenäistyvän nuoren itsenäistymisprosessia helpottava työkalu, mitä lastenkodin ohjaajat ja itsenäistyvä nuori voisivat käyttää ennen itsenäistymistä. Tavoitteena oli luoda juliste, johon on aikataulutettu erilaisia itsenäistymisen kannalta tärkeitä asioita mitä lastenkodin ohjaajat ja itsenäistyvät nuoret voivat tehdä kaksitoista, yhdeksän, kuusi ja kolme kuukautta, sekä viimeisillä viikoilla ennen itsenäistymistä.

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö ja sitä varten on haastateltu Turun jälkihuollon työryhmää, Puolukkatien lastenkodin ohjaajia ja Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneitä nuoria. Opinnäytetyön teoriaosuus koostuu itsenäistymisestä ja aikuisuudesta, sosiaalisista suhteista, jälkihuollon ja elämänhallintakäsitteen määrittelystä.

Haastatteluiden avulla saatiin selville yleisimmät ongelmat joita lastenkodista itsenäistyvä nuori kohtaa itsenäistymisen jälkeen ja näin saatiin luotua juliste joka ohjaa itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävää työtä Puolukkatien lastenkodissa. Muutokset sosiaalisessa elämässä, koulun loppuun saaminen, rahan käyttö, henkilökohtaisen hygienian hoito ja arjen taitojen osaaminen nousivat opinnäytetyötä varten tehdyissä haastatteluisa esille niinä haasteina joita lastenkodista itsenäistynyt nuori kohtaa.

ASIASANAT:

itsenäistyminen ja aikuisuus, sosiaaliset suhteet, jälkihuolto, elämänhallinta

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme in social services | Social services

2015 | 39+1

Outi Kivinen

Jaakko Henriksson

ANNUAL CLOCK FOR A YOUNG PERSON BECOMING INDEPENDENT FROM THE PUOLUKKATIE CHILDREN'S HOME

The purpose of this thesis was to create a tool for the children's home instructors and for the young person becoming independent to ease the work done with a young person becoming independent. The aim was to create a poster which has different important tasks to be done twelve, nine, six and three months and in the last weeks before a young person becoming independent moves out from Puolukkatie children's home.

The thesis is a functional thesis which includes the results from the interviews done with instructors of Turku city aftercare unit, instructors of Puolukkatie children's home and young adults who have become independent from Puolukkatie children's home. The theoretical part of this thesis consists of independence and adulthood, social relations, aftercare and the definition of life coping skills.

The interview results helped to point out the most usual problems that young adult becoming independent faces after moving out from the children's home and by that way a poster was created to help the work done with a young person becoming independent. Changes in social relations, personal money use, personal hygiene and normal life skills were pointed out in the interviews to be the most difficult problems that a young person becoming independent faces after moving out from Puolukkatie children's home.

KEYWORDS:

independence and adulthood, social relations, aftercare, life coping skills

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	6
2 ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISUUS	8
2.1 Itsenäistyminen	8
2.2 Aikuisuus Suomessa	9
3 SOSIAALISET SUHTEET	11
4 ELÄMÄNHALLINTA	14
4.1 Itsenäisyys ja elämänhallinta	15
5 JÄLKIHUOLTO	17
5.1 Jälkihuoltosuunnitelma	19
6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖNI	22
6.1 Itsenäistyvän nuoren vuosikello	22
6.2 Toiminnallisen opinnäytetyön mallintaminen	24
7 HAASTATTELUT	26
7.1 Haastattelu Turun kaupungin jälkihuollon kanssa	26
7.2 Haastattelut Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneiden nuorten kanssa	28
7.3 Haastattelut Puolukkatien lastenkodin ohjaajien kanssa	29
7.4 Kolmen haastattelun yhteenveto	30
8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	32
8.1 Vuosikellon käyttö	33
9 POHDINTA	35
LÄHTEET	37

LIITTEET

Liite 1. Tie itsenäisyyteen - Itsenäistyvän nuoren vuosikello

KUVIOT

Kuvio 1. Bronfennerin ekologisen sosiaalistumisen malli	12
Kuvio 2. Lakisääteinen oikeus jälkihuoltoon ja tukeen sijoituksen jälkeen.	18
Kuvio 3. Jälkihuoltoprosessi	20
Kuvio 4. Itsenäistyvän nuoren vuosikello	23
Kuvio 5. Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello- opinnäytetyön mallinnus.	25
Kuvio 6. Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello- opinnäytetyön prosessikaavio.	33
Kuvio 7. Vuosikellon käyttö itsenäistyvän nuoren kanssa.	34

1 JOHDANTO

Opinnäytetyö on tehty, jotta lastenkodista itsenäistyvä nuori, joka tarvitsee paljon tukea ja harjoittelua ennen oman itsenäisen elämän aloittamista, sekä itsenäistyvän nuoren kanssa töitä tekevät ohjaajat saisivat konkreettisen työkalun itsenäistymisen eteen tehtävän työn helpottamiseen. Opinnäytetyön tavoitteena oli tuottaa itsenäistyvän nuoren vuosikello jonka avulla nuori itse, sekä ohjaajat pysyisivät aikataulussa itsenäistymisen eteen tehdyn työn kanssa ja se helpottaisi nuoren itsenäistymisprosessia. Opinnäytetyön tuloksena syntyneestä tuotoksesta hyötyvät myös siis itsenäistyvän nuoren ohjaajat, jotka pystyvät vuosikellon avulla suunnittelemaan itsenäistymisprosessia yhdessä itsenäistyvän nuoren kanssa.

Lastenkodista itsenäistyvä nuori kohtaa itsenäisessä elämässä monia haasteita. Muutokset sosiaalisessa elämässä, koulun loppuun saattaminen, rahan käyttö, henkilökohtaisen hygienian hoito ja arjen taitojen osaaminen nousivat opinnäytetyötä varten tehdyissä haastatteluissa esille niinä haasteina, joita lastenkodista itsenäistynyt nuori kohtaa.

Opinnäytetyön tekemisestä on sovittu Turun kaupungin lastensuojeluyksikön, Puolukkatien johtajan, Marja Paanasen kanssa helmikuussa 2015 ja opinnäytetyön aiheeksi valikoitui Puolukkatien lastenkodille tehtävä ”itsenäistyvän nuoren vuosikellon.” Vuosikello tulee käyttöön kaikille kolmelle yksikölle Puolukkatien lastenkodissa ja osastojen ohjaajat voivat käyttää vuosikelloa hyväkseen itsenäistymisprosessin aikana.

Vuosikellon avulla on helpompi suunnitella tulevaa toimintaa ja pysyä toiminnan suhteen aikataulussa. Vuosikello konsepti on yleisesti käytössä yritysmaailmassa ja se on helppokäyttöinen, siksi opinnäytetyön tuotokseksi valikoitui juuri vuosikello.

Opinnäytetyön aihe on tärkeä, sekä mielenkiintoinen ja itsenäistyvä nuori voi saada siitä konkreettista apua omassa elämässään. Opinnäytetyön aihe on esitelty Puolukkatien ohjaajille, sosiaalityöntekijälle ja Turun jälkihuollon työnteki-

jöille ennen sen aloittamista ja se sai edellä mainituilta tahoilta todella positiivisen vastaanoton, sillä he kokivat siitä olevan todella paljon hyötyä nuoren kanssa tehtävään itsenäistymistyöhön. Vuosikello on suuntaa antava aikataulu itsenäistyvälle nuorelle ja hänen ohjaajilleen ennen itsenäistymistä tehtävään työhön.

Puolukkatien lastenkoti on kolme yksikköä käsittävä lastensuojelulaitos jossa on kuusi asiakaspaikkaa per osasto. Puolukkatiellä on myös itsenäistymiseen tarvittavia tiloja, kuten erillinen kaksio ja yksiö joita käytetään tarvittaessa.

Opinnäytetyö on toiminnallinen opinnäytetyö joka sisältää teoriaosuuden ja tuotoksen joka tulee käyttöön Puolukkatien lastenkodissa. Opinnäytetyö on konkreettinen työelämän kehittämistyö jonka tarkoituksena on helpottaa itsenäistyvän nuoren aikuisen elämän muutostilannetta.

Vantaan sanomissa haastateltu Vantaan jälkihuollon vastaava sosiaalityöntekijä Mervi Vihersalo toteaa, että nuorten arjen taidot ovat heikentyneet. Vuonna 2015 Vantaalla on ollut noin 200 jälkihuollon asiakasta, viime vuosina tämä luku on kasvanut. Vihersalon mukaan heillä on parannettavaa ainakin yhteistyössä lastenkotien kanssa ennen itsenäistymistä, jotta itsenäistyvän nuoren taidot omassa elämässä paranisivat. (Vantaan sanomat 2015)

Tärkeimmät käsitteet jotka opinnäytetyössäni avaam, ovat itsenäistyminen ja aikuisuus, jälkihuolto, elämänhallinta, sekä sosiaaliset suhteet.

Opinnäytetyötä varten on haastateltu Puolukkatien lastenkodista jo itsenäistyneitä nuoria aikuisia, Puolukkatien lastenkodin ohjaajia sekä Turun jälkihuollon työntekijöitä. Haastatteluja varten on tutkittua teoriaa itsenäistymisestä, aikuisuudesta, jälkihuollosta, elämän hallinnasta ja sosiaalisista suhteista. Haastattelut on tehty kesän ja syksyn 2015 aikana ja niiden pohjalta on syntynyt opinnäytetyön tuotos, itsenäistyvän nuoren vuosikello.

2 ITSENÄISTYMINEN JA AIKUISUUS

Itsenäistyminen ja siirtymä kohti aikuisuutta on monelle nuorelle haastavaa, mutta monella tapaa positiivisen jännittävää aikaa. Itsenäistyminen tuo vapautta, mutta samalla myös paljon vastuuta, sillä itsenäistyminen on myös osa aikuistumista.

2.1 Itsenäistyminen

Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret joutuvat itsenäistymään ja aikuistumaan nopeammin kuin monet muut nuoret. Oman kodin löytäminen, jatko-opiskelupaikan hankkiminen tai työpaikan löytäminen ovat asioita mitkä tulevat sijaishuollosta itsenäistyvälle nuorelle nopeammin eteen. Hankalina aikoina ei ole mahdollisuutta kotiin paluuseen. (Stein 2012, 162)

Valmennus itsenäiseen elämään on sijaishuollon yksi tärkeimmistä tehtävistä, tätä prosessia on kuitenkin tutkittu suhteellisen vähän. Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret joutuvat ottamaan vastuun omasta elämästä aikaisemmin kuin muut ikäluokkansa edustajat. (Reinikainen 2009, 93)

Oman toimeentulon hankkimen, oman asunnon hankkiminen, työelämään siirtyminen ja perheen perustaminen ovat viivästyneet nykynuorilla verrattuna aikaisempiin sukupolviin. Sen sijaan nuoret jotka ovat itsenäistyneet sijaishuollosta, ovat joutuneet ottamaan vastuun omasta elämästä paljon aikaisemmin. Sijaishuollosta itsenäistyneet nuoret eivät ole ehtineet tehdä siteitä mahdolliseen turvaverkkoon, joka kannattelisi heitä varhaisaikuisuudessa. Yhteiskunnan tarjoama tuki voi olla elintärkeää silloin kun nuori kohtaa erilaisia paineita elämässään, normaalia ydinperheen tarjoamaan sosiaalista turvaverkkoa heillä ei välttämättä ole. (Reinikainen 2009, 94)

Rauni Huotarin pro gradu työssä on tutkittu miten lastensuojelun jälkihuolto tukee nuoren itsenäistymistä. Huotarin tutkimuksen mukaan nuoret kokevat itsenäistymisen olevan sitä, että kukaan ei ole koko ajan valvomassa omaa toi-

mintaa, sitä että tulee toimeen omillaan ja pystyy hoitamaan arkipäiväisiä asioita. (Huotari 2010, 56)

Tutkimukseen haastatellut sosiaalityöntekijät olivat nuorten itsenäistymisestä aika lailla samaa mieltä, heidän mielestään se tarkoittaa juuri itsestään huolehtimista ja omillaan toimeen tulemista. Huotarin tutkimuksessa nuorten ja sosiaalityöntekijöiden määritelmät itsenäistymisestä olivat suurin piirtein samankaltaisia, mutta tarkemmin tutkittuna niistä löytyi eroja. Nuorten määritelmät koskivat arkipäivässä selviytymistä, kun taas sosiaalityöntekijöiden määritelmät koskivat niitä arvoja jotka ohjaavat nuoren toimintaa. (Huotari 2010, 56 - 57)

Sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret aikuiset ovat Turun jälkihuollon työntekijöiden mukaan hyvin erilaisessa tilanteessa kuin esimerkiksi normaali perheistä itsenäistyvät nuoret. Nuoren täysi-ikäistyttyä sijaishuollosta ei hänellä ole enää sen jälkeen samanlaista mahdollisuutta palata takaisin, kuin esimerkiksi normaali perheestä itsenäistyvä. Sijaishuollosta itsenäistyvä nuori on myös tottunut siihen että paikalla on aina joku aikuinen, eikä hän ole ei oppinut kunnolla olemaan välillä yksin.

2.2 Aikuisuus Suomessa

Vielä 1900-luvulla kun Suomi oli vielä maatalous painotteisempi, oli nuoren ihmisen tie aikuisuuteen yksinkertaisempi kuin nykyään. Nuoret kasvoivat yleensä aikuisiksi sukupuoli- ja luokkarajoitteisesti. Oma yhteisö määrittivät nuorelle omat rajaehdonsa siihen, millaisia ratkaisuja nuori teki. Käden taidot ja kyky hankkia elanto olivat ennen aikaan tärkeitä mittareita aikuisuudessa. (Aapola & Ketokivi 2005, 17)

Aikuisuuden käsite ei ole nyky-yhteiskunnassamme aivan tarkka. Se saattaa olla hukassa monella aikuistuvalla nuorella ja se asettaa tiettyjä ehtoja. (Aapola & Ketokivi 2005, 7-8) 2000-luvun nuoret kasvavat aikuisiksi erilaisessa yhteiskunnassa kuin heitä aikaisemmat polvet. Yhteiskunta on käynyt läpi syvän laman ja hyvinvointierot ovat kasvaneet isommiksi. Ensimmäinen naispresidentti on ollut vallassa ja tietoyhteiskunnan saavutukset ovat kasvaneet ja kehittyneet.

Monikulttuurisuus on kasvanut ja yhä useammat nuoret ovat kasvaneet kohti aikuisuutta uusioperheissä. Perinteiset vaikutuskeinot eivät tunnu kiinnostavan nuoria, mutta se on synnyttänyt uusia ajatuksia äänestyskulttuurissa. Nuoret pohtivat omia keinojaan vaikuttaa yhteiskunnassa ja elää kuin ”kunnon kansalainen”. (Aapola & Ketokivi 2005, 12–13)

Mette Rannan pro gradu työssä, ”Pathways to adulthood-Developmental Tasks, Financial Resources and Agency”, mainitaan että siirtymää aikuisuuteen usein siirretään lähitulevaisuuteen, luoden näin tilaa ”semi-itsenäisyydelle”. (Ranta 2015, 30)

Siirtymää työelämään tai yleisesti aikuisuuteen viivyttää korkeakoulutus ja myöhäinen muutto pois lapsuudenkodista. Siirtyminen aikuisuuteen vaatii nuorelta itsenäisten päätösten tekemistä ja aikuisuuden normien opettelua. (Ranta 2015, 30)

Muutoksen tilassa oleva yhteiskunta ei tarjoa yleensä suoraa polkua aikuisuuteen ja vanhempien sukupolvien keinot eivät välttämättä päde nyky-yhteiskunnassa, mutta silti tiettyjä jatkuvuuden merkkejä on olemassa. Rippikoulun käyminen ja valmistuminen ammattikoulusta, tai lukiosta, ovat edelleen tärkeitä merkittäviä hetkiä nuoren elämässä. (Aapola & Ketokivi 2005, 18)

Turun yliopiston professorin ja köyhyystutkija Veli-Matti Ritakallion mukaan joka kymmenes suomalainen elää köyhydessä. Kolme neljäs osaa sosiaali- ja terveysmenoista kohdistuu heihin ja tämä ahdistaa suomalaisia nuoria aikuisia. Nykyajan nuoret aikuiset kokevat aikuisuuden sosiaalisena riskinä, kun taas aikaisemmat sukupolvet ovat kokeneet aikuisuuden mahdollisuutena saada oma asunto, työ, sekä perustaa perhe. (Yle 2015)

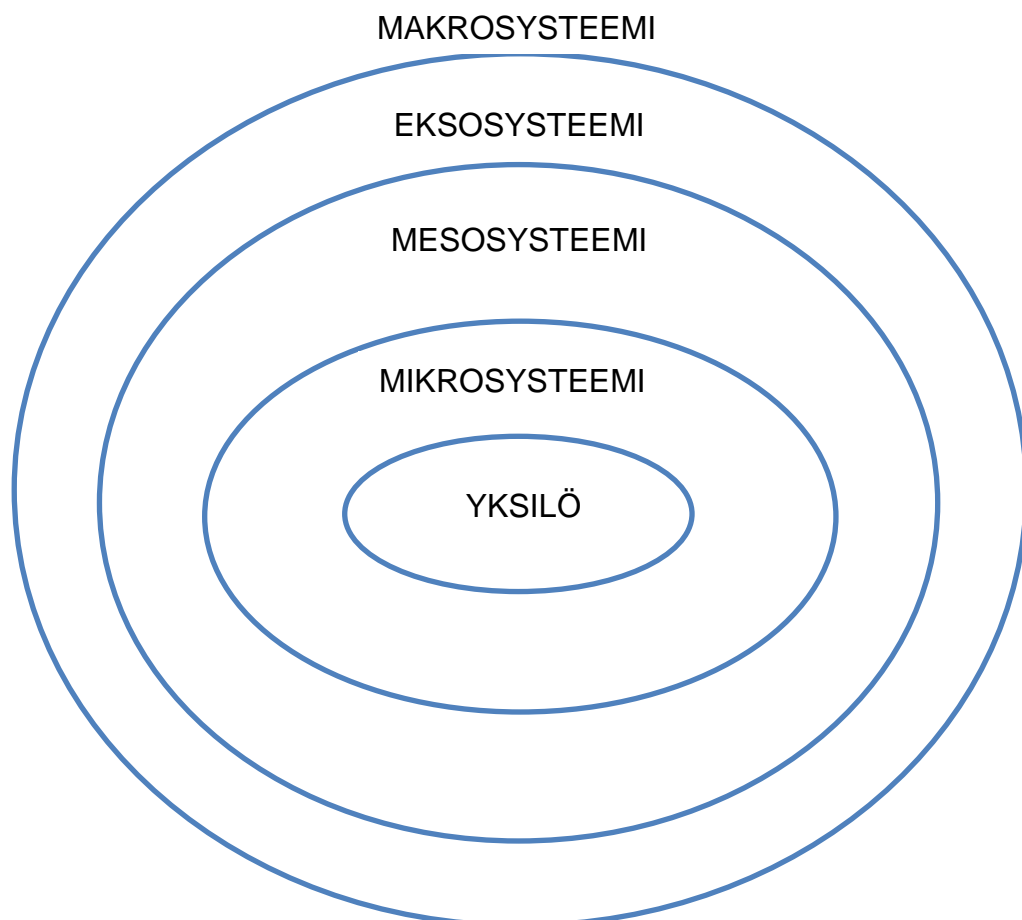
3 SOSIAALISET SUHTEET

Lapsen tai nuoren siirryttyä sijaishuollon asiakkaaksi hänen sosiaaliset suhteet omiin vanhempiinsa ja muihin sosiaalisiin verkostoihin muuttuvat. Lapsi tai nuori ei siinä vaiheessa enää elä arkea yhdessä vanhan sosiaalisen verkoston kanssa. Sijaishuolto täydentää lapsen tai nuoren sosiaalista verkostoa ja myös jollain osin korvaa vanhempien tai läheisten roolin sosiaalisessa verkostossa. Lastensuojelun peruseriaatteena on, ettei lapsi tai nuori unohtaisi vanhoja ihmissuhteitaan vaikka ne muuttuisivatkin sijaishuoltoon siirtymisen jälkeen. Lapsen tai nuoren yhteydenpitoa omiin vanhempiinsa tai muihin läheisiin saattaa kuitenkin rajoittaa esimerkiksi kasvanut välimatka vanhaan asuinpaikkaan ja joskus yhteydenpitoa joudutaan myös rajoittamaan, jos yhteydenpito on jollainlailla haitallista lapselle tai nuorelle. Onneksi joskus käy myös niin että vanhemmat tai muut lähiomaiset oppivat tuntemaan lapsen tai nuoren uudelleen ja siitä syntyy uusi, hedelmällisempi ihmissuhde. (Puustinen-Korhonen & Pöhö 2010, 15)

Parhaimmillaan sijaishuollon asiakkuus voi korjata lapsen tai nuoren sosiaalista verkostoa ja auttaa lasta tai nuorta luottamaan omiin vanhempiinsa, tai muihin aikuisiin uudelleen, mutta pahimmillaan sijaishuollon asiakkuus saattaa särkeä lapsen tai nuoren sosiaaliset suhteet omiin vanhempiin, tai muihin läheisiin. Puustinen-Korhosen ja Pösön julkaisussa, ”Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta”, todetaan että sosiaalityöntekijöiden arvioiden mukaan sijoituksen päättymisen syy vaikuttaa myös lapsen tai nuoren sosiaalisten suhteiden tasoon. Ne nuoret joiden sijoitus on päättynyt täysi-ikäistymiseen, ovat huomattavasti huterammalla pohjalta omien sosiaalisten suhteiden kanssa, kuin ne lapset tai nuoret joiden lastensuojelun sijoitus on päättynyt, kun sille ei ole enää ollut tarvetta. (Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 16)

Joensuun yliopiston verkkojulkaisussa esitelty Bronfennerin ekologisen sosiaalistumisen malli näyttää millaisia systeemejä yksilöllä on ympärillään. Yksilön ympärillä oleva mikrosysteemi tarkoittaa esimerkiksi perhettä, sukulaisia, koululuokkaa tai kaveriryhmää. Mesosysteemi tarkoittaa yleensä koulua, päiväkotia tai vanhempien työpaikkaa. Eksosysteemi tarkoittaa koululaitosta kokonaisuudessa tai esimerkiksi kaupungin sosiaalihuoltoa. Makrosysteemi tarkoittaa ympärillä olevaa kulttuuria tai muuta laajempaa sosiaalista kontekstia. (Niikko ym. 2008)

Lastenkodista itsenäistyvällä nuorella nämä systeemien sisällä olevat vaikuttajat muuttuvat. Nuoren oma lähipiiri saattaa ottaa taas isompaa roolia nuoren aikuisen elämässä ja tämän vaikutus ei ole aina välttämättä hyvä nuoren aikuisen elämässä. Kuvio 1 (Niikko ym. 2008) kuvaa Bronfennerin ekologisen sosiaalistumisen eri tasot.

Kuvio 1. Bronfennerin ekologisen sosiaalistumisen malli (Niikko, Pellikka & Savolainen, 2008)

Itsenäistynyt nuori kohtaa suuria muutoksia omassa sosiaalisessa elämässään. Lastenkodin tutut aikuiset vaihtuvat ja oma vanha sosiaalinen piiri ottaa enemmän tilaan itsenäistyneen nuoren elämässä.

Itsenäistyneellä nuorella saattaa tulla eteen esimerkiksi tilanne missä kaupungin sosiaalihuollolta saatu sohva tai pesukone, löytyykin muutaman kuukauden päästä itsenäistymisestä hänen omien vanhempien asunnosta. Tätä ilmiötä selittää osittain itsenäistyneen nuoren oma huoli omasta biologisesta verkostosta, osittain ilmiö selittyy sillä, että itsenäistyneen nuoren biologisella verkostolla on itsenäistymisen jälkeen suurempi vaikutus nuoren elämään, kuin ennen itsenäistymistä.

Itsenäistyneen nuoren vanha kaveripiirikin saattaa tulla kuvioihin taas vahvemmin, kuin ennen itsenäistymistä. Jos itsenäistyneen nuoren elämään ei pystytä tuomaan positiivisia sosiaalisia suhteita ennen itsenäistymistä, on uhkana, että vanha kaveripiiri vetää itsenäistymisen jälkeen takaisin pahoille teille.

Itsenäistyneen nuoren suhde omaan kouluun tai työpaikkaan saattaa myös muuttua itsenäistymisen jälkeen. Ennen itsenäistymistä nuori on saattanut saada hyvää tukea koulun käyntiin tai töissä käymiseen. Itsenäistymisen jälkeen vastuu omista asioista kasvaa ja näin ollen kiinnostus käydä koulu loppuun, tai jatkaa töiden tekoa, saattaa tippua radikaalisti.

Haastattelussa Turun jälkihuollon työryhmän kanssa, sosiaalisten suhteiden muutos itsenäistymisen jälkeen koettiin tärkeäksi murroskohdaksi itsenäistyneen nuoren elämässä. Nuoren biologisen verkoston ja kaveripiirin vaikutus on heidän mukaansa iso itsenäistymisen jälkeen ja usein käy myös niin, että ne vetävät nuoren mukanaan ongelmiin, vaikka tilanne ennen itsenäistymistä olisi-kin hyvä. Myös koulukäynnin tai töiden lopetus itsenäistymisen jälkeen koetaan isoksi ongelmaksi Turun jälkihuollon työssä. Keinoja siihen miten itsenäistynyt nuori saataisiin pysymään koulussa tai töissä, ei aina ikävä kyllä löydetä.

4 ELÄMÄNHALLINTA

Yksinkertaisesti sanottuna elämänhallinta tarkoittaa ihmisen kykyä uskoa siihen, että asioihin voi vaikuttaa ja sitä kautta eri elämäntilanteet voivat muuttua paremmiksi. Ihminen pystyy tunnistamaan ne sisäiset, tai ulkoiset tekijät, jotka hän kokee liian rasittaviksi tai omat voimavarat ylittäviksi. Elämänhallinta tarkoittaa siis sitä, että ihminen pyrkii muuttamaan joko omat ajatukset, tai tavat tulkita asioita positiivisimmiksi, tai hän pyrkii muuttamaan olosuhteet suotuisimmiksi. (Keltikangas- Järvinen 2008, 255) Elämänhallinnalla tarkoitetaan usein myös erilaisten muutostilanteiden ja niiden kautta tulkittujen vahingollisten ja uhkaavien kokemusten käsittelyä ja arviointia niin, että niistä kummunnut ahdistus lievittyisi. (Raitasalo 1995, 33)

Elämänhallinnan määrittelyn suhteen on olemassa erilaisia tunnusmerkkejä. Erilaisten määritelmien mukaan niitä ovat kyky ja mahdollisuus kohdata uudet ja erilaiset elämäntilanteet, aineellisesti turvattu asema, oman elämän ohjauskyky ja tehdä omaa elämää koskevia positiivisia päätöksiä, rakentavien elämänhallintakeinojen käyttö, sekä sosiaalisten ja psyykkisten kompetenssien käytettävissä olo. (Roivanen ym. 2008, 132)

Elämänhallinnalla on kaksi muotoa, ulkoinen elämänhallinta, sekä sisäinen elämänhallinta. Ulkoisella elämänhallinnalla käsitetään sitä, kun ihminen on itse ohjannut elämänsä siten, etteivät liian monet ulkoiset tekijät, tai hänestä riippumattomat tekijät, olisi vaikuttanut siihen. Yksinkertaisesti sanottuna ulkoinen elämänhallinta on sitä, etteivät juuri mitkään asiat ole vaikuttaneet elämän kulkuun. Voidaankin sanoa, että ihmisen yksi kantava motiivi elämässä on tavoitella ulkoista elämänhallintaa. Sisäinen elämänhallinta onkin hieman monimutkaisempi asia kuin ulkoinen elämänhallinta. Sisäisellä elämän hallinnalla tarkoitetaan sitä, kun ihminen pystyy sopeutumaan, mitä ikinä elämässä sitten tapahtuukin, toisin sanoen, menemään ilon kautta. Sisäinen elämänhallinta on jotain sellaista, mikä on kasvanut ja kehittynyt meissä ihmisissä jo pienestä pitäen. (Roos 1987, 65 - 66)

Sarianna Reinikaisen tutkimuksessa, ”Nuorisokodista maailmalle - kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä”, todetaan perheiden ja muiden kasvattajien tehtäväksi tuottaa aikuisia ihmisiä joilla on halu ja kyky elää normaalia ja tasapainoista elämää, itsenäisesti ja onnellisesti. Reinikaisen tutkimuksen mukaan sijaishuollossa kasvaneen ihmisen elämää voidaan mitata neljän inhimillisen toiminnan ulottuvuuden avulla. Oma vastuu toimeentulon hankkimiseksi, yhteiskunnallisesti hyväksyttävä käytös, sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja luominen, sekä hyvinvoinnin kokeminen ovat ulottuvuuksia, jolloin sijaishuollosta itsenäistynyt ihminen kokee oikeanlaista elämänhallintaa. (Reinikainen 2009, 102)

4.1 Itsenäisyys ja elämänhallinta

Ihmisen eri luonteenpiirteet, persoonallisuus, tunne-elämä ja älylliset kyvyt muuttuvat eri kehitysvaiheiden mukana. Matkalla kohti aikuisuutta, itsenäistymisellä on oma tärkeä osansa. Itsenäistyessä ihmiset sopeutuvat muutoksiin oman kapasiteetin mukaan, sekä omien olosuhteiden mukaan. Itsenäistyminen tuo mukanaan monia uhkakuvia ja äkilliset muutokset elämässä ovat siinä vaiheessa normaaleja. Ihmisten tavat reagoida muutoksiin vaihtelevat, usein he, joilla on tukenaan läheisiltä saatu tuki ja hyväksyntä, selviytyvät näistä itsenäistymisen tuomista haasteista paremmin. (Raitasalo 1995, 29)

Jos on todella katsonut itseään syvälle, silloin tietää ketä todella on ja silloin ei ole mitään pelättävää. Itseluottamus ja kokemus elämänhallinnasta ei synny hetkessä, se syntyy pikkuhiljaa prosessina. Erilaiset elämässä koetut traumat koettelevat ihmistä, mutta niistä toivuttuaan voi ihminen kokea oman elämänhallintansa parantuneen ja näin kohentaa omaa itseluottamustaan. Kirjailija Tommy Hellstenin mukaan ihmisen oma sisäinen lapsi on ihmisen itseluottamuksen syvin lähde ja aiheuttaja. (Hellsten 1993, 126 - 127)

Jotta nuori aikuinen voisi kiinnittyä arkipäivään, se vaatii omien voimavarojen löytämistä ja itsenäistymisprosessin vahvistamista. Arkea tulisi harjoitella vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa, sillä itsenäistyminen ei tarkoita automaattisesti yksinäisyyttä. Vertaistuki muiden samassa tilanteessa olevien kans-

sa on tärkeää, sillä näin voidaan jakaa omia ajatuksia ja onnistumisen tunteita. (Laaksonen 2004, 57)

Kun ihminen tajuaa että edessä on tulevaisuus ja nykyisyys ja että menneet asiat ovat menneitä, alkaa ihmistä kiinnostaa pikkuhiljaa myös hänen oma elämänsä. Missä työssä viihtyisin, minkälaiset vaatteet haluaisin pukea, kenestä pidän ja kenestä en pidä ja mikä minua kiinnostaa ja mikä ei, ovat kysymyksiä mitkä heräävät kun kiinnostus omaa elämänhallintaa ja itsenäisyyttä kohtaan kasvaa. (Hellsten 1993, 21)

Osalla nuorista elämänhallinnan rutiinit ovat aivan hukassa, sosiaaliset taidot puuttuvat ja aamuhämmäiset ovat vaikeita. Jotta nuoria saisi työllistettyä yrityksiin, tulisi nuoren oma motivaatio olla myös kunnossa. Yrityksiä ei voi velvoittaa palkkaamaan sellaista nuorta aikuista, jonka elämänhallintataidot ovat hukassa ja työ ei kiinnosta, myös nuorilla itsellään tulisi olla vastuu omasta elämästään. (Yle 2013)

Raha ei yleensä ratkaise niitä ongelmia mitä nuorilla itsekseen muuttaneilla nuorilla on, kodista opitut taidot ovat usein paljon tärkeämpiä kuin yhteiskunnan tarjoama rahallinen tuki. Yleisradion uutisoimassa jutussa haastateltu Rami Halinen Lahden seudun nuorisoasunto ry:stä toteaa, että monista nuorista aikuisista on tullut työttömyyden vuoksi kyynisiä oman elämänsä ja pärjäämisensä suhteen. Kun työtä ei ole, ei myöskään rahaa tule, on vuokrakin helppo jättää maksamatta. (Yle 2014)

5 JÄLKIHUOLTO

Sijaishuollon päämääränä on ohjata nuorta tulemaan toimeen omillaan, oma sosiaalinen verkko tukenaan. Jos sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren tukeminen päättyisi siihen kun nuori täysi-ikäistyy, jäisi työ vielä pahasti kesken. Kun yhteiskunta on tehnyt nuoren kannalta raskaan päätöksen, päätöksen ottaa lapsi pois biologisilta vanhemmilta, on yhteiskunnan velvollisuus myös kantaa se vastuu loppuun asti, tästä syystä on olemassa jälkihuolto. Itsenäisyys tuo mukanaan vapauden tunteen ja oman päätösvallan, mutta itsenäisyydestä nauttiva nuori aikuinen kaipaa myös turvallisuuden tunnetta, tietoa siitä että joku muu välittää ja on kiinnostunut nuoren aikuisen elämästä. (Laaksonen 2004, 10)

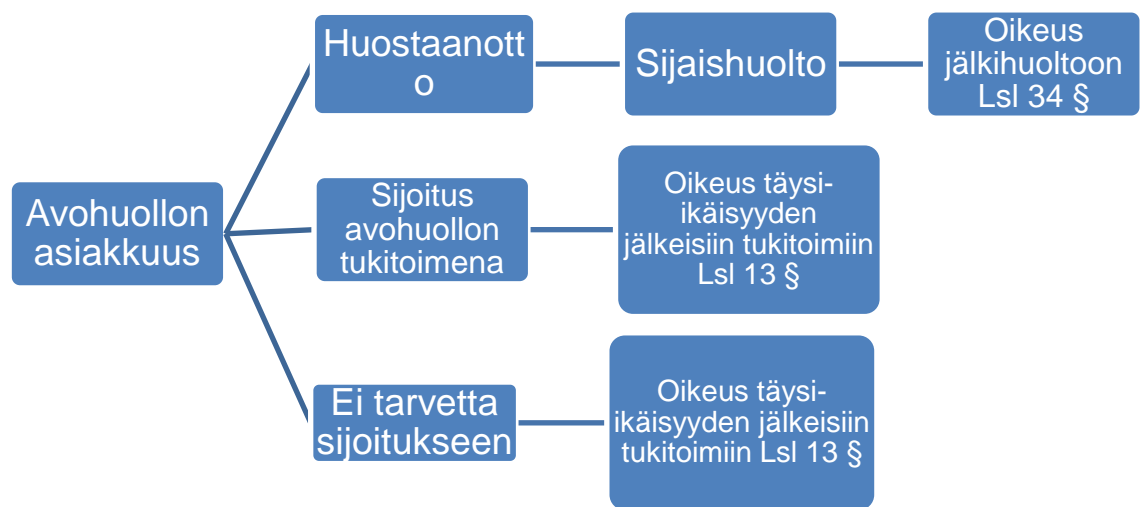
Sen lisäksi että yhteiskuntavastuu ja nuoren tukeminen on tärkeää, on myös tärkeää järjestää jälkihuoltoa nuoren kanssa tehneiden työntekijöiden puolesta, tällöin ei tule tunnetta siitä ettei työtä tehtäisi loppuun asti. Vaikka työ nuoren kanssa olisikin ollut hankalaa sijaishuollossa ja nuoren itsenäistyminen tuntuisi helpotukselta, on helpotus huomata että jokin taho kantaa huolta nuoresta myös itsenäistymisen jälkeen. (Laaksonen 2004, 11)

Lastensuojelulaki määrittelee jälkihuollon lakisääteiseksi palveluksi joka toteutetaan sijaishuollossa asuneelle nuorelle. Jälkihuollossa tuetaan nuorta itseään ja hänen huoltajiaan. Lastensuojelulain mukaan nuorella on subjektiivinen oikeus saada jälkihuoltoa ja sitä tuleekin järjestää siinä mittakaavassa missä sitä tarvitaan. (LsL 417/2007, 76 §.) Jälkihuolto päättyy lastensuojelulain mukaan silloin kun nuori täyttää 21 vuotta, tai kun viimeisimmästä sijoituksesta on kulunut viisi vuotta. (LsL 417/2007, 75 §.) Jos riittämätön toimeentulo tai asumisen puutteet ovat esteenä nuoren kuntoutumiselle, jälkihuollossa olevalle nuorelle on turvattava riittävä toimeentulo, sekä järjestettävä asianmukainen asunto. (LsL 417/2007, 76 §.)

Jälkihuollon tarkoitus on auttaa lapsen tai nuoren kotoutumista tai itsenäistymistä, kunnan on tuettava jälkihuollossa olevaa nuorta tai lasta. Tämä tarkoittaa erilaisten avohuollon tukitoimenpiteiden järjestämistä tai taloudellisen tuen an-

tamista. Jälkihuoltoa tulee järjestää lapsen tai nuoren yksilöllisen tarpeen mukaan. (Saastamoinen 2008, 60–61.)

Kuvio 2 (Laaksonen 2004, 14) kuvaa sitä prosessia mitä tapahtuu kun lapsi tai nuori päätyy avohuollon asiakkaaksi ja sitä kenellä Suomessa on oikeus lakisääteiseen jälkihuoltoon.

Kuvio 2. Lakisääteinen oikeus jälkihuoltoon ja tukeen sijoituksen jälkeen. (Laaksonen, 2004, 14)

Jälkihuollolla on suuri mahdollisuus vaikuttaa sijaishuollosta itsenäistyvän nuoren elämään. Jälkihuolto saattaakin hyvin olla olennaisin osa yhteiskunnan järjestämien palveluiden ketjussa. Prosessi joka tapahtuu sijaishuollon ja oman itsenäisen elämän välillä, on jokaisella yksilöllinen, tämän vuoksi tarjottavan avunkin tulisi olla yksilöllistä ja täyttää jokaisen avuntarvitsijan oma henkilökohtainen tarve. Ennen kuin palvelujärjestelmään tuli jälkihuolto, sijaishuollosta itsenäistyvät nuoret jäivät käytännössä yksin. (Reinikainen 2009, 94–95)

Itsenäistyvälle nuorelle saattaa tulla yllätyksenä ne arjen yksinkertaisimmatkin asiat, kahvipaketin hinta, tai vessapaperin loppuminen vessasta. Lastenkodista itsenäistyvällä nuorella saattaa katkea suhteet vanhaan lastenkotiin itsenäistymien tapahduttua. Laki velvoittaa kuntia tarjoamaan jälkihuoltoa lastensuojelun

asiakkaille aina 21 ikävuoteen asti, mutta Yleisradion haastatteleman asiantuntija Pipsa Varion mukaan on edelleen olemassa sellaisia itsenäistyneitä nuoria, jotka eivät ole jälkihuollosta kuullutkaan. Eli jälkihuollon toteutuminen vaihtelee hyvin paljon kunnittain. (Yle 2013)

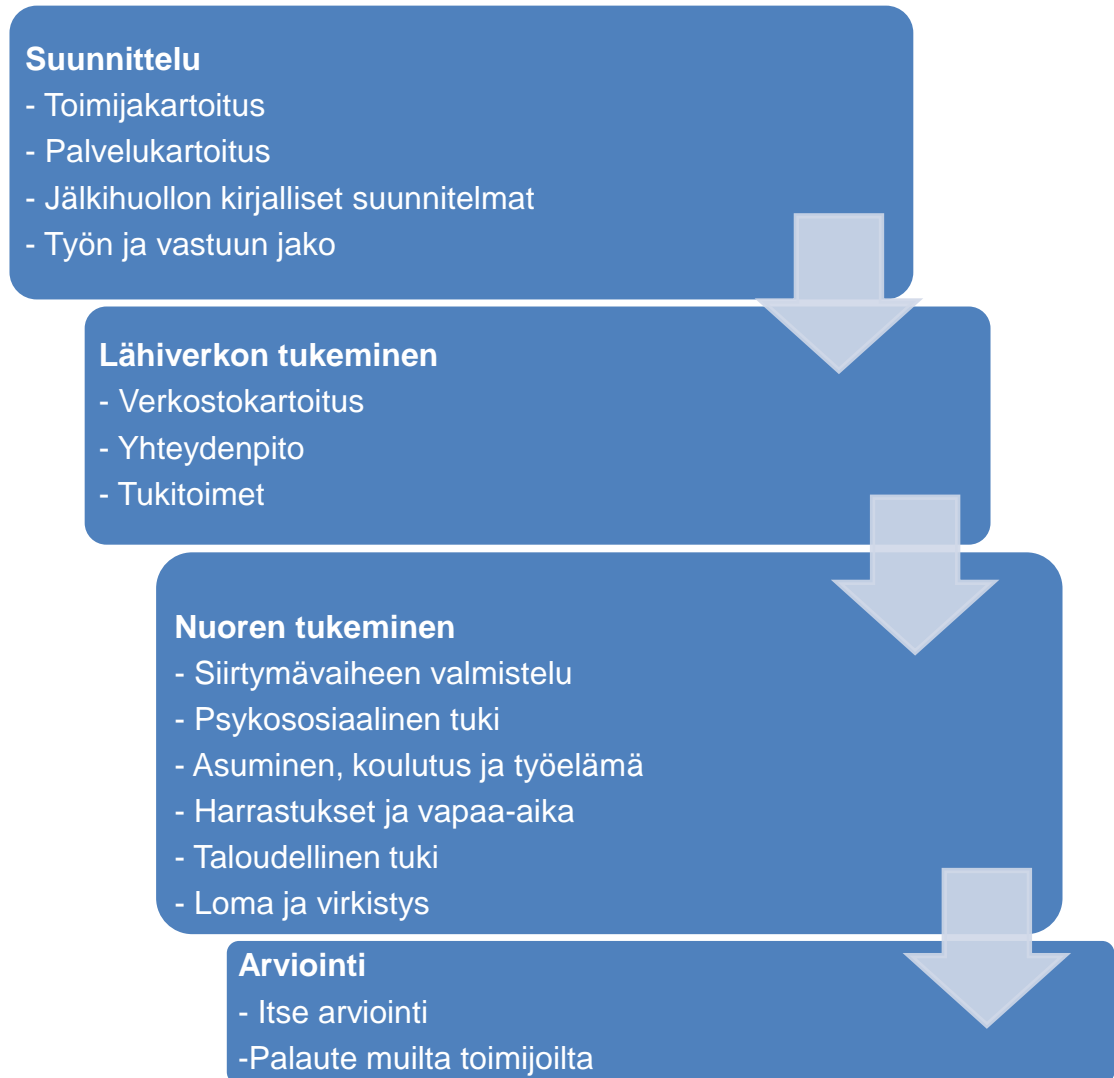
5.1 Jälkihuoltosuunnitelma

Nuorelle aikaisemmin tehdyn asiakassuunnitelman rinnalle tulee jälkihuoltosuunnitelma, joka laaditaan nuoren asioita hoitavan sosiaalityöntekijän, nuoren itsensä ja hänen tukiverkostonsa kanssa. Siihen kirjataan jälkihuollon tavoitteet ja tarkoitus. (THL 2015)

Jälkihuollon aikana moni nuoren aikuisen elämän tilanne saattaa muuttua, kannetun vastuun määrä muuttuu, tukijoiden määrä muuttuu ja elämään astuu uusia tukimuotoja. Usein jälkihuollossa olevan nuoren asuinpaikkakin saattaa muuttua. Jälkihuoltosuunnitelmaan kirjattujen tavoitteiden asettamisessa nuoren aikuisen rooli on keskeinen, paljon keskeisempi kuin sijaishuollon aikana. (Laaksonen 2004, 18)

Jälkihuoltosuunnitelma on käytännön suunnitelma joka sisältää erilaisia prosessiosia. Jälkihuoltosuunnitelmassa suunnitellaan ja kirjataan yhdessä nuoren kanssa miten eri prosessiosien kanssa toimitaan. Jälkihuoltosuunnitelmassa on hyvä kirjata niin pitkän kuin lyhyenkin tähtäimen suunnitelmia. (Laaksonen 2004, 19)

Kuvio 3 (Laaksonen 2004, 16) kuvaa suomalaisen jälkihuolto prosessin alkaen suunnitteluvaiheesta, siirtyen lähiverkon ja nuoren itsensä tukemiseen, päättyen aina arviointivaiheeseen.

Kuvio 3. Jälkihuolto prosessi (Laaksonen 2004, 16)

Lastensuojelusta itsenäistyvällä nuorella saattaa olla ympärillään iso joukko ammattiauttajia ja toimijoita. Sosiaalityöntekijän on tärkeää tietää, ettei hänen tarvitse toimia nuoren kanssa yksin ja sosiaalityöntekijän rooli vaihtelee nuoren tilanteen ja avun tarpeen mukaan. Jälkihuollon sosiaalityöntekijän vastuuseen kuuluu kertoa nuorelle, mitä lakisääteiset palvelut tarkoittavat ja mitä niihin liittyy kun nuori tekee omia valintojaan. Vastuuseen kuuluu huolehtia myös nuoren

aikuisen perusturvasta 21 ikävuoteen asti, antaa tukea kun nuori hakee hänelle kuuluvia lakisääteisiä palveluita, tehdä nuoren ja nuoren lähipiirin kanssa jälkihuoltosuunnitelma, tietää että vastuuta nuoresta ei voi siirtää kenellekään toiselle nuoren kanssa tekemisissä olevalle toimijalle ja muistaa se, että nuorella aikuisella on oikeus saada jälkihuoltoa, vaikka nuori ei tekisikään oikeita valintoja. Jälkihuollon sosiaalityöntekijän tulee myös sietää omia mahdollisia vääriä valintoja, esim. nuoren tuen tarpeen arviosta. Pysyvällä asiakassuhteella nuoren aikuisen ja jälkihuollon sosiaalityöntekijän välillä on suuri merkitys, tällöin on jälkihuollon sosiaalityöntekijällä velvollisuus sietää ja ymmärtää nuoren olemusta, tietäen nuoren tausta. (Laaksonen 2004, 20 - 21)

Olenneisin asia jälkihuollossa on ymmärtää se mitä nuori tarvitsee. Jälkihuollossa olevan nuoren aikuisen haastattelu ja säännöllinen tapaaminen johtaa siihen, että jälkihuollon sosiaalityöntekijä hahmottaa nuoren aikuisen erilaiset tarpeet. Juuri asioiden hahmottaminen ja tarpeiden kartoittaminen on usein haastavinta jälkihuollon sosiaalityöntekijälle. (Laaksonen 2004, 21)

6 TOIMINNALLINEN OPINNÄYTETYÖNI

Toiminnallinen opinnäytetyö on usein työelämälähtöinen kehittämistyö joka sisältää toiminnallisen osuuden, tuotoksen, minun tapauksessani vuosikellon laatimisen Puolukkatieltä itsenäistyville nuorille ja opinnäytetyöraportin.

Toiminnallisen opinnäytetyön erityispiirteitä ovat uutuusarvo, tuloksen hyödyllisyys, työn suunnitelmallisuus, tuotoksen konkreettisuus ja ainutkertaisuus. (Salonen 2013, 13)

Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto ammattikorkeakoulun tutkimukselliselle opinnäytetyölle. Ilmaisuu, toiminnallinen opinnäytetyö, on vaihtoehto ilmaisu ”ilmaisullinen opinnäytetyö” tai ”muu työ” ilmaisulle. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoite on käytännön toiminnan ohjeistusta, opastamista, toiminnan järjestämistä tai järjeistämistä ammatillisessa kentässä. Toiminnallinen opinnäytetyö voi olla työhön liittyvä ohje tai ohjeistus, opastus kuten perehtymisopas tai turvallisuusohjeistus. Toiminnallinen opinnäytetyö voi myös tarkoittaa messujen tai konferenssin järjestämistä. Toiminnallisen opinnäytetyön toteutustapa voi olla kansio, kirja, vihko, opas, kotisivut tai vaikka näyttely tai tapahtuma, riippuen kohderyhmästä. (Vilkka & Airaksinen 2003, 9)

6.1 Itsenäistyvän nuoren vuosikello

Vuosikelloa käytetään usein apuna talouden tai markkinoinnin suunnittelussa ja sitä käytetäänkin avuksi suurimmassa osassa yrityksistä. Se auttaa suunnittelemaan toimintaa ja sen noudattamisen tavoitteena on se, ettei aikatauluista jäätäisi jälkeen, tai kaikki ei tulisi yllätyksenä eteen. Vuosikellon tarkoituksena on auttaa ihmistä sitoutumaan tavoitteisiin ja luoda ihmiselle konkreettinen aikataulu mitä tulisi noudattaa, jotta paras mahdollinen lopputulos saavutettaisiin. Kun vuosikello on suunniteltu hyvin, voidaan saavuttaa tila jossa päästään hallitsemattomasta ajankäytöstä hallitumpaan suuntaan. (Alhola & Lauslahti 2005, 62)

Lastenkodista itsenäistyvän nuoren yllättää usein lopuksi ajan puute. Itsenäistyminen saattaa tuntua kaukaiselta ajatukselta vielä puoli vuotta ennen itsenäis-

tymistä. Saattaa myös olla että itsenäistyvä nuori ei yksinkertaisesti osaa hallita omaa ajankäyttöään ja tarvitsee siinä ohjausta ja tukea.

Hyvä ajanhallinta edellyttää asioiden priorisointia, tulisi tiedostaa mitkä asiat ovat tärkeitä ja mitkä vähemmän tärkeitä. Täydellisyyden tavoittelusta tulisi luopua, sillä se asettaa riman liian korkealle ja näin pettymyksen tunne saattaa tulla helpommin. Tavoittelemalla pieniä tavoitteita kerrallaan saa nauttia niistä hetkistä enemmän ja se vie ihmistä eteenpäin paremmin. Ajankäytön suunnittelussa kannattaa ottaa huomioon se, että välttämättömät asiat kannattaa tehdä heti, näin ne eivät jää roikkumaan pitkäksi aikaa. (MLL 2015.)

Kuvio 4 kuvaa opinnäytetyön tuotoksena syntyneitä itsenäistyvän nuoren vuosikelloa, joka on helposti ymmärrettävä vuosikello, jossa on lueteltu niitä asioita mitä tulisi tehdä ja harjoitella kaksitoista kuukautta, yhdeksän kuukautta, kuusi kuukautta, kolme kuukautta ja viimeisillä viikoilla ennen itsenäistymistä.

Kuvio 4. Itsenäistyvän nuoren vuosikello

6.2 Toiminnallisen opinnäytetyön mallintaminen

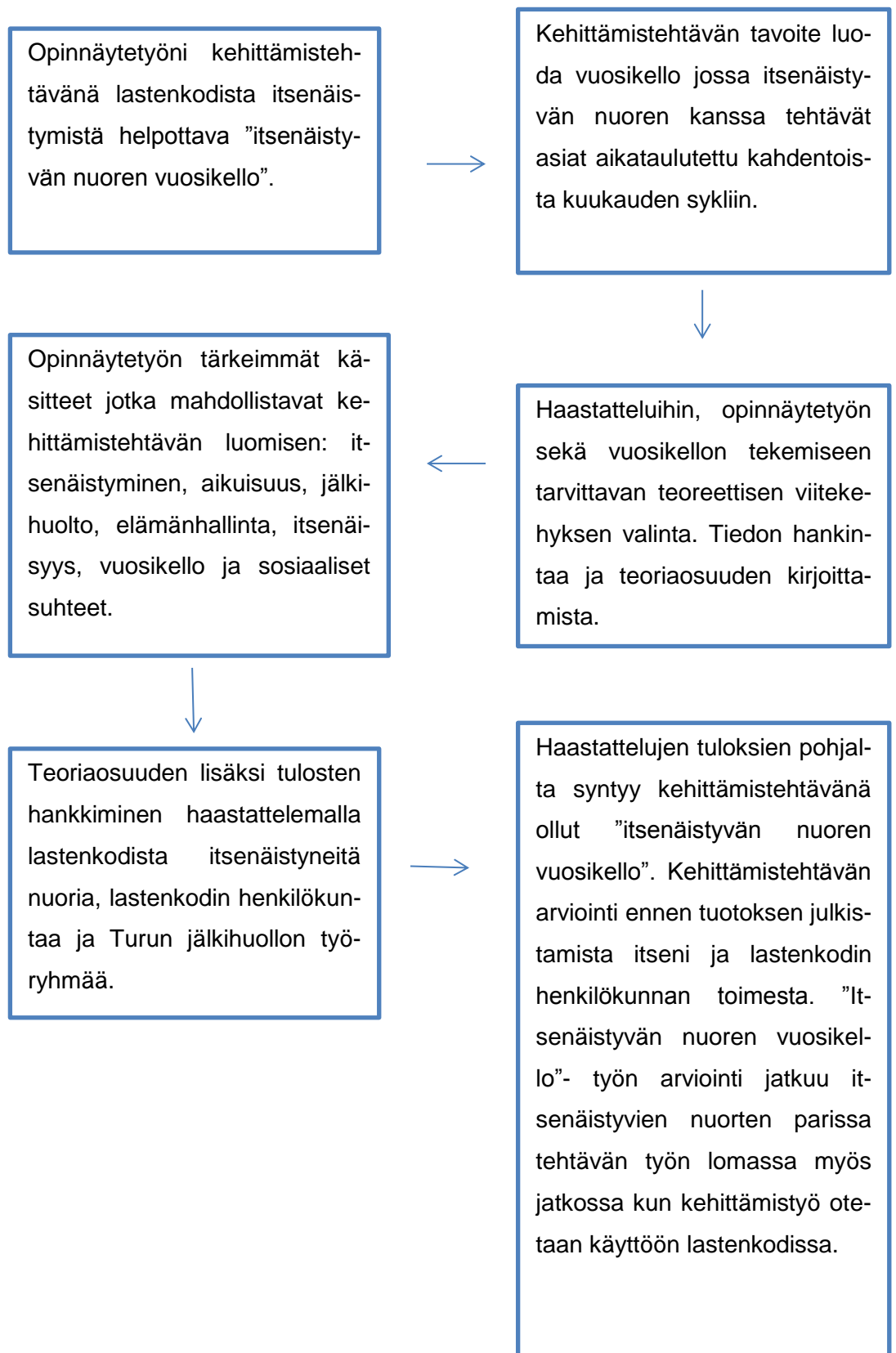
Opinnäytetyöni prosessin olen mallintanut Kari Salosen kirjasta, ”Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle”, löytyvän lineaarisen mallin mukaan. Se on yksinkertainen mallinnus prosessista, joka sisältää tavoitteen määrittely vaiheen, suunnitteluvaiheen, toteutusvaiheen ja päättäminen ja arviointi vaiheen.

Tavoitteen määrittely vaiheessa päätin, että teen Puolukkatien lastenkotiin itsenäistymistä helpottavan työkalun. Määrittelin myös tässä vaiheessa tekeväni työkalusta tarpeeksi yksinkertaisen, jotta itsenäistyvällä nuorella ja ohjaajalla säilyisi mielenkiinto seurata vuosikellossa olevia asioita.

Suunnitteluvaiheessa määrittelin työssäni sen miten pääsen tavoitteeseeni, eli valmiiseen opinnäytetyöhön. Suunnittelin tekeväni ensin tarpeeksi kattavan teoriapohjan työlleni, jotta haastattelu vaiheet olisivat antoisampia ja ymmärtäisin aiheeseen liittyvistä käsitteistä enemmän. Suunnitteluvaiheessa päätin myös haastattelevani työtäni varten Puolukkatien ohjaajia, Puolukkatieltä jo itsenäistyneitä nuoria, sekä Turun kaupungin jälkihuollon työntekijöitä.

Toteutusvaihe opinnäytetyössäni sisältää teorian ja haastattelujen lisäksi myös toiminnallisen osuuden, joka tässä tapauksessa on juliste. Julisteessa on vuosikello, joka sisältää asioita mitä itsenäistyvän nuoren olisi hyvä harjoitella ennen itsenäistymistä. Opinnäytetyön mallinnuksen lopetuksen ja arvioinnin osiossa tulen antamaan julisteen Puolukkatien lastenkodin käyttöön, samalla keskustellen työstäni Puolukkatien ohjaajien kanssa ja näin keräten palautetta työstäni.

Lähestyessäni eri tahoja ennen aloittamista työni kanssa Puolukkatien lastenkodin johtoa, ohjaajia ja sosiaalityöntekijää, sekä Turun kaupungin jälkihuollon työntekijöitä ja johtavaa sosiaalityöntekijää, olivat kaikki eri tahot innoissaan työni aiheesta ja kokivat sen erittäin mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi. Tunne ja ajatus työni tärkeydestä vain lisääntyi prosessin edetessä. Kuvio 5 kuvaa sitä miten olen opinnäytetyöni mallintanut.

Kuvio 5. Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello- opinnäytetyön mallinnus.

7 HAASTATTELUT

Haastattelin opinnäytetyötä varten Turun kaupungin jälkihuollon työryhmää, Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneitä nuoria sekä Puolukkatien lastenkodin ohjaajia. Haastatteluiden tarkoituksena oli löytää niitä haasteita itsenäistymisprosessissa, mitkä koetaan ongelmakohdiksi itsenäistymisen jälkeen. Haastatteluiden pohjalta saatiin rakennettua vuosikello mihin on ajoitettu niitä asioita, mitä itsenäistyvän nuoren kanssa olisi hyvä tehdä ennen itsenäistymistä. Turun jälkihuollon työryhmää haastatellessa paikalla oli seitsemän henkilöä, Puolukkatien lastenkodissa haastattelin neljää ohjaajaa ja Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneistä nuorista sain haastateltua kaksi henkilöä. Haastattelut tapahtuivat kasvotusten ennalta valitussa paikassa Turun sosiaalikeskuksessa ja Puolukkatien lastenkodissa ja tein haastatteluista muistiinpanoja kynän ja paperin avulla.

7.1 Haastattelu Turun kaupungin jälkihuollon kanssa

Haastattelu Turun kaupungin jälkihuollon työryhmän kanssa on tehty, jotta pystyttiin löytämään parannus keinoja niihin osa-alueisiin itsenäistyneen nuoren elämässä, missä jälkihuollon työryhmä kokee olevan eniten ongelmia.

Turun kaupungin jälkihuollon työryhmää haastatellessa tulee ilmi supistuneet resurssit ja kasvaneet asiakasmäärät. Työn onnistuminen on myös kiinni todella paljon siitä, kuinka motivoituneita jälkihuollon asiakkaat itse ovat. Heitä haastatellessa nousi esiin heidän asiakkaidensa ongelmat omassa talouden hallinnassa, koulunkäynnin sujumisessa, elämäntyylin muuttumisessa omaan asuntoon muuttaessa, oman talouden siisteyden hoitamisessa, arkipäivän taitojen kanssa, oman terveyden hoitamisen ja sosiaalisten suhteiden ylläpitämisen kanssa.

Talouden hallinta ja sen tuomat haasteet on varmasti suurin ongelma, minkä nuoret aikuiset kohtaavat omassa elämässään. Haastattelussa kävi ilmi, että ns. pikavipit eivät ole enää kasvava ongelma, mutta ne ovat toki läsnä joidenkin asiakkaiden elämässä. Sen sijaan osamaksusopimukset ja uusien tavaroiden tai vaatteiden hankkiminen niiden avulla on kasvanut viime vuosina isoksi on-

gelmaksiksi. Nykyään nuoret voivat hankkia osamaksulla uusimmat kännykät tai muodikkaimmat vaatteet, vaikka taloudellinen maksukyky ei sitä sallisikaan.

Haastatellessani Turun jälkihuollon työntekijöitä nousi sosiaalisten suhteiden ylläpitäminen ja uudelleen rakentaminen yhdeksi tärkeäksi osaksi nuoren aikuisen itsenäistymisprosessia. Sosiaalisten suhteiden laatu vaikuttaa vahvasti siihen, millaiseksi itsenäistyvän nuoren aikuisen polku itsenäisyydessä muotoutuu.

Toinen iso haaste jälkihuollon asiakkailta on opintojen sujuminen ja niiden loppuun saattaminen. Lastenkodeissa on aina joku aikuinen joka seuraa nuoren opintojen edistymistä ja auttaa läksyjen teossa. Lähes kaikilla itsenäistyvillä nuorilla koulu jatkuu vielä itsenäistymisen jälkeen ja koulun keskeytysprosentti itsenäistymisen jälkeen on korkea muihin saman ikäisiin verrattuna. Haastatellessa jälkihuollon työryhmää he kertovat keskustelelevansa usein eri lastenkotien kanssa siitä, miksi itsenäistynyt nuori on vaikeuksissa opintojensa kanssa tai jopa lopettanut ne. Heidän mielestään lastenkotien tulisi valmentaa enemmän itsenäistyvää nuorta siihen, että hän saisi jatkettua opintoja ja viemään ne loppuun. Asiasta tekee haasteellisen se, että jälkihuolto voi tarvittaessa soittaa nuorelle aamuisin jotta tämä heräisi, he voivat käydä koululla palavereissa, mutta asiakkaiden ollessa täysi-ikäisiä he eivät voi vaikuttaa sen enempää siihen, miten itsenäistyneen koulunkäynti lopulta sujuu.

Nuoren itsenäistyessä olisi hyvä luoda nuorelle oma verkostokartta missä käydään läpi ne ihmiset ja tahot, jotka voivat tukea nuorta itsenäistymisen tapahtuessa. Nuorella olisi hyvä olla elämässä edes se yksi turvallinen aikuinen ihminen, jonka puoleen voisi kääntyä vaikeassa tilanteessa. Verkostokartta on hyväksi todettu työskentelymuoto ja sen tueksi voidaan luoda myös osoitekirja ja kalenteri.

7.2 Haastattelut Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneiden nuorten kanssa

Haastattelut Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneiden nuorten kanssa on tehty, jotta saataisiin konkreettisia kokemuksia siitä, mitä ongelmakohtia on tullut esiin itsenäistyneen nuoren omassa elämässä itsenäistymisen jälkeen.

Lastenkodista aikuistuvalla nuorella aikuistuminen on ristiriitaista aikaa. Vapaus määrätä omat kotiintuloajat ja sosiaalihuollon määräämisvallan loppuminen saattavat olla helpottavia asioita lastenkodista itsenäistyvälle nuorelle. Toisaalta vastuu laskujen maksusta, vastuu omasta itsestään, kodinhoito ja tunne turverkon katoamisesta saattavat pelottaa lastenkodista itsenäistyvää nuorta. Siinä kohtaa hyvät, omat henkilökohtaiset elämänhallintataidot ovat kullanarvoisia.

Haastattelemani nuoret jotka ovat itsenäistyneet viime vuosina Puolukkatien lastenkodista, eivät ole mielestään kohdanneet isoja vaikeuksia omassa itsenäistymisprosessissa. Opintojen seuranta ja niiden eteneminen olivat aiheita jotka ovat olleet haastatelluille nuorille haasteellisimpia. Aikuisuus on otettu haastateltujen nuorten toimesta hyvillä mielin vastaan ja saavutetut vapaudet verrattuna lastenkodin arkeen hyvinä asioina.

Haastatellut itsenäistyneet nuoret aikuiset ovat kokeneet yhteydenpidon lastenkodin kanssa positiivisena asiana. Lastenkodin aikuiset ovat toimineet ns. varavanhempina, jotka ovat silloin tällöin ottaneet nuoriin yhteyttä vielä itsenäistymisen jälkeenkin, ihan niin kuin yleensä biologisetkin vanhemmat jotka haluavat tietää miten lapsellaan menee.

Positiivinen suhde omaan biologiseen verkostoon ja suhde omaan vanhaan kaveripiiriin ovat itsenäistyneiden nuorien mukaan tärkeä osa onnistunutta itsenäistymistä. Myös koulunkäynnin loppuun asti saattaminen koettiin haastateltujen mukaan tärkeäksi osaksi onnistunutta itsenäistymistä.

Itsenäistyneiden nuorten mukaan itsenäistymisen jälkeen on vaarana se, että palataan takaisin oman vanhan kaveripiiriin touhuihin mukaan, vaikka sen vaikutus elämään olisikin negatiivista.

Noin kuukausi haastatteluiden jälkeen juhlittiin yhden haastateltavan ylioppilasjuhlia.

7.3 Haastattelut Puolukkatien lastenkodin ohjaajien kanssa

Haastatteluissa Puolukkatien lastenkodin ohjaajien kanssa haluttiin saada lastenkodin ohjaajien ajatuksia siitä, mitä kokemuksia heillä on itsenäistyvän ja itsenäistyneiden nuorten elämästä ja ongelmakohdista.

Haastattelemani Puolukkatien lastenkodin ohjaajat ovat nähneet työssään paljon erilaisia kohtaloita nuorten aikuisten elämässä itsenäistymisen jälkeen. Puolukkatien ohjaajat kokevat, että erilaiset asiat ovat tärkeitä eri nuorten kanssa harjoittelussa kohti itsenäistä elämää. Toiset nuoret saattavat olla erittäin käteviä ja hallitsevat jo monia asioita ennen itsenäistymistä, verkkopankin käytöstä ruuan laittoon ja opiskeluiden hoitamiseen. Näiden nuorten kanssa voi hioa erilaisia taitoja ja kannustaa hoitamaan omia asioita ennen itsenäistymistä rohkeasti.

Toinen ääripää itsenäistyivistä nuorista ovat nuoret joilla saattaa olla suuria vaikeuksia ihan niissä yksinkertaisimmissakin asioissa, mm. oman henkilökohtaisen hygienian hoito saattaa olla vaikeaa heille. Näille itsenäistyville nuorille etsitään usein erilaisia tukimuotoja ennen itsenäistymistä, esimerkiksi tukiasumista.

Puolukkatien lastenkodin ohjaajilta saatu palaute työni tärkeydestä on myös ollut kannustavaa ja se on antanut voimia tehdä työtä opinnäytetyön eteen. Ohjaajat kokevat, että kaikki työ mitä voidaan tehdä itsenäistyvien nuorien elämässä selviytymisen eteen, on tärkeää. Lastensuojelu kaipaa enemmän ja enemmän kokemuksia siitä, miten itsenäistyneet nuoret ovat pärjänneet elämässä, saaneet koulut käytyä loppuun, saaneet töitä ja perustaneet perheen. Lastensuojelusta itsenäistyvät nuoret ovat hyvin haavoittuvaisia ja alttiita erilaisille elämän haasteille ja kolhuille, siksi on hyvä, että heidän kanssaan pystyttäisiin tekemään mahdollisimman paljon töitä ennen lastenkodista pois muuttoa.

Aina tehty työ ei kuitenkaan aina ikävä kyllä riitä, joskus tulee tilanteita missä ohjaaja kuulee jälkikäteen että oman vanhan omaohjattavan nuoren elämä on

lähtenyt alamäkeen itsenäistymisen jälkeen. Joskus vanhan omaohjattavan kuva saattaa koristaa iltapäivälehdessä sivua, jossa etsitään tekijää kioskirystä. Mutta positiiviset kokemukset ja onnistumiset ovat niitä tekijöitä jotka antavat ohjaajille halua ja motivaatiota tehdä aina vaan parempaa työtä itsenäistyvien nuorten kanssa, hyvin tehty ohjaustyö yhdistettynä itsenäistyvän nuoren omaan hyvään motivaation, tuovat usein niitä parhaita tuloksia.

7.4 Kolmen haastattelun yhteenveto

Haastattelujen pohjalta voidaan todeta, että itsenäistyminen ja sen jälkeinen elämä ovat ns. murroskohtia lastenkodista itsenäistyvän nuoren elämässä. Elämä muuttuu kun nuori itsenäistyy sijaishuollon sijoituspaikasta, enää ei ole samanlaista tukiverkostoa huolehtimassa päivittäisestä elämästä. Nuorelle tulee eteen paljon uusia asioita mistä pitää huolehtia. Koulunkäynti, oman talouden hallinta, ruuanlaitto, kodin siisteys, oma hygienia ja sosiaaliset suhteet ovat itsenäistymisen jälkeen omissa käsissä, eikä niistä muistutella enää samaan tapaan kuin ennen.

Jälkihuollolla on oma roolinsa nuoren elämässä itsenäistymisen jälkeen, mutta on asioita joiden sujuminen on pitkälti nuoren aikuisen omalla vastuulla. Jälkihuolto on hyvä tuki itsenäistymisen jälkeen, mutta nuoren oma motivaatio ja tekeminen ratkaisee sen millaiseksi elämä muodostuu itsenäistymisen jälkeen.

Itsenäistyneet nuoret kokevat itsenäistymisen positiivisena asiana. Asioiden hoito siirtyy omalle vastuulle ja tarvittaessa tukea saa jälkihuollosta, tai vaikka vanhoilta omaohjaajilta lastenkodista. Itsenäistyneet nuoret näkevät itsenäistymisessä vapauden elementit, vaikka itsenäistyminen tuokin tullessaan myös vastuuta ja arkipäiväisiä asioita.

Lastenkodin ohjaajat kokevat nuoren itsenäistymisen lastenkodista positiivisena asiana, vaikka huoli nuoren itsenäisyydestä onkin olemassa. Ohjaajat kokevat hyvänä asiana jatkaa yhteydenpitoa nuoren kanssa itsenäistymisen jälkeenkin. Itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävä työ on merkittävässä roolissa siinä, miten nuoren ensi askeleet itsenäisessä elämässä lähtee liikkeelle, mutta aina edes

tehty työ ei takaa onnistunutta tulosta. Lastenkodin ohjaajat kokevat että it-senäistymisprosessia tukeva aikataulu on hyödyllinen työkalu heidän työssään.

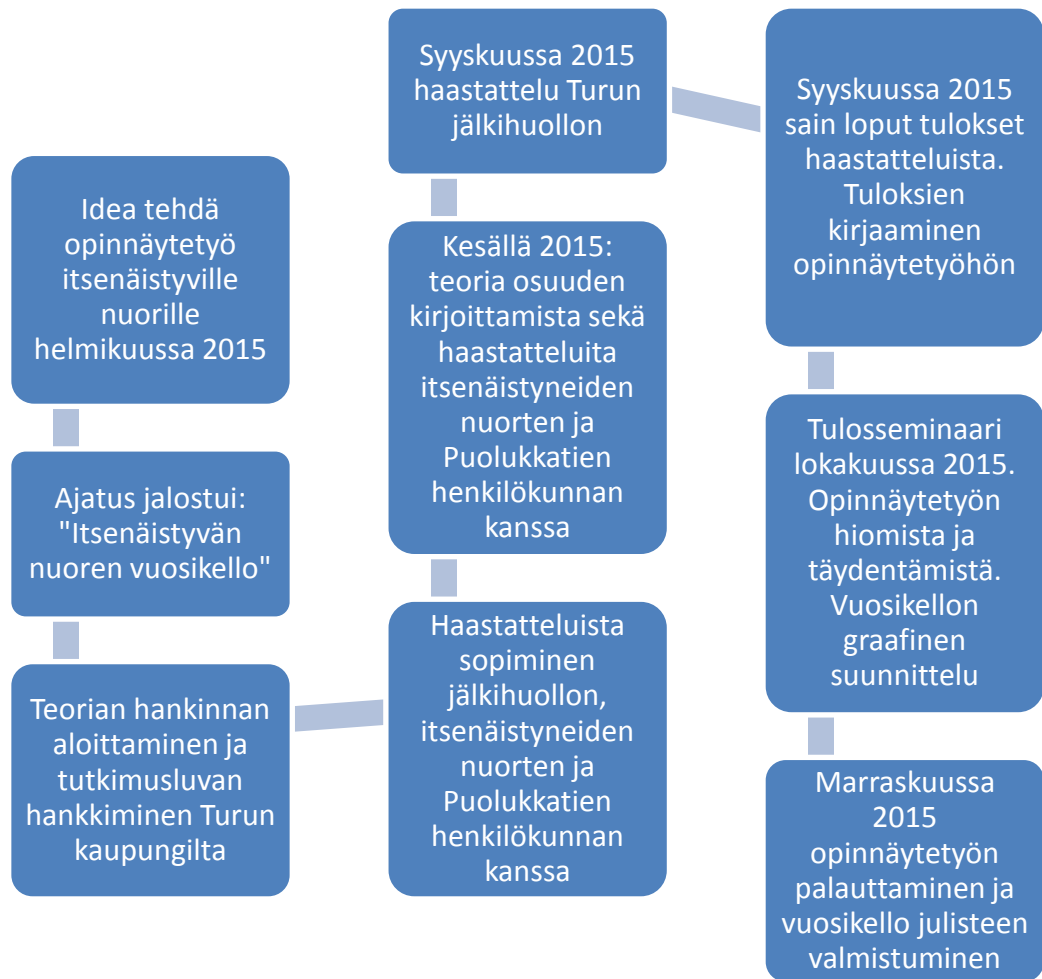
8 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

Opinnäytetyö, Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello, on tehty siitä lähtökohdasta, mikä olisi ammatillisesti kiinnostava aihe ja hyödyllinen. Opinnäytetyön tekemistä on ohjannut ammatillinen mielenkiinto niitä murroskohtia kohtaan, jolloin lastenkodissa asuva nuori itsenäistyy ja lähtee maailmalle. Opinnäytetyön aihetta valittaessa huomattiin Puolukkatien lastenkodista puuttuvan konkreettinen ja yhtenäinen ajatus siitä, mitä työtä itsenäistyvän nuoren kanssa tehdään, tähän asti se on ollut kiinni nuoren omista omaohjaajista ja nuoresta itsestään. Työlle suuntaa antava vuosikello nuoren viimeisestä vuodesta lastenkodissa voi tarjota tähän puuttuvaan palaseen ratkaisun. Opinnäytetyön aiheesta on keskusteltu Puolukkatien lastenkodin johtajan, Marja Paananen kanssa, Puolukkatien lastenkodin ohjaajien, sekä Turun kaupungin jälkihuollon työntekijöiden kanssa. Ajatus vuosikellosta, joka antaisi suuntaviivoja nuoren kanssa viimeisenä vuotena tehtävästä työstä, sai positiivisen vastaanoton ja tätä kautta opinnäytetyö päätettiin tehdä tästä aiheesta.

Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello on opinnäytetyö, joka sisältää kirjallisen opinnäytetyön ja julisteen, johon on ajoitettu itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävä työ ja ne osat mitkä ovat haastattelujen kautta koettu tärkeiksi osiksi itsenäistymisessä. Julisteessa on vuosi jaettu viiteen jaksoon johon on ajoitettu kaksitoista, yhdeksän, kuusi, kolme ja viimeisille viikoille ennen itsenäistymistä tehtävät asiat ja harjoitteluiden alueet, mitä nuoren olisi hyvä tehdä ennen itsenäistymistä.

Opinnäytetyötäni varten on haastateltu Puolukkatien lastenkodin ohjaajia, Puolukkatien lastenkodista itsenäistyneitä nuoria, sekä Turun kaupungin jälkihuollon työntekijöitä.

Kuvio 6 kuvaa opinnäytetyön prosessia aina alkupisteen ideasta, työn palauttamiseen ja tuotoksen valmistumiseen.

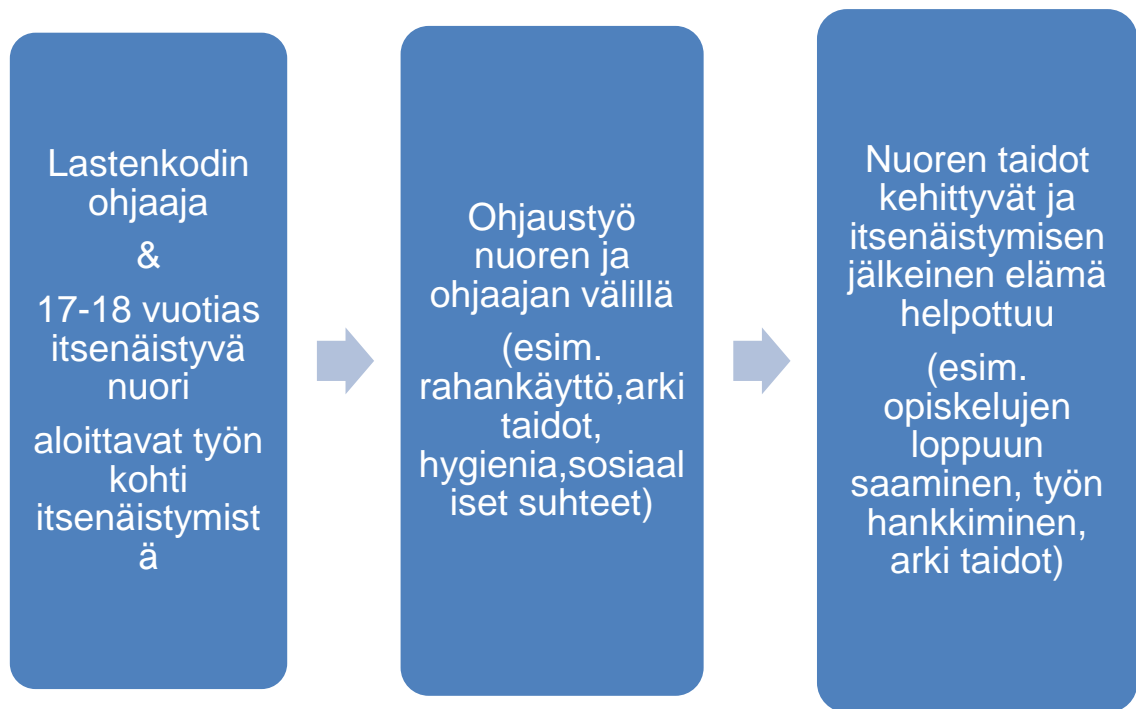

Kuvio 6. Puolukkatien lastenkodista itsenäistyvän nuoren vuosikello- opinnäytetyön prosessi-kaavio.

8.1 Vuosikellon käyttö

Jotta itsenäistyvän nuoren vuosikellon käyttö ja hyöty tulisi esiin, on sen käyttämisellä vastuu lastenkodin ohjaajilla. Toiminnallisen opinnäytetyöni tuloksena tuleva juliste tulee käyttöön Puolukkatien lastenkodin osastoille, sekä yleisiin tiloihin. Se on ohjaajien näkyvillä ja sitä kautta ohjaajat voivat ottaa sieltä osioita käyttöön omaan työhönsä.

Kuvio 7 kuvaa prosessia miten vuosikelloa voidaan käyttää hyödyksi lastenkodista itsenäistyvän nuoren ja ohjaajan välisessä työssä.

Kuvio 7. Vuosikellon käyttö itsenäistyvän nuoren kanssa.

9 POHDINTA

Koen että opinnäytetyöni aihe ja tulos ovat sellaisia, mitkä tukevat nuoren itsenäistymistä lastenkodista. Olen saanut tehdä työtä itselleni mielekkään aiheen parissa omassa työpaikassani. Itsenäistyminen lastenkodista on nuorelle aikuiselle haastava paikka. Jos työ nuoren kanssa aloitetaan mahdollisimman aikaisin ennen itsenäistymistä, on tulevaisuus nuoren kannalta valoisampi, mutta aina edes tehty työ ei takaa hyvää tulosta, paljon on kiinni itsenäistyvän nuoren omasta halusta ja motivaatiosta.

”Työ tekijäänsä kiittää, jos hyvin teet. Se meni jo nuorena perille mun selkäytimään. Mul on motivaatiota lisää saavuttaa, ja starttaa paalulta aikasin ylös aamalla. Mut vielä nukuttaa, helppo itteensä sumuttaa, ja vielä helpompaa pulloon huolensa hukuttaa. Mut kerta kiellon päälle, yhdet viel kiskastaan. Hukat juomaan ite, jos et pidä ittees niskasta. Ryhtii ja jämähkyytä, vois sen sanoo niinki. Mieluummin silmät kiinni ku tuijottaisin varpasiini. Oman mieleni mukaan, en laske mun päätä. Voit seistä sanojes takana, mut seisotko ryhdikkäänä? Hommat hoidettava, vastuu kannettava. Mitä ikin saakaan, enemmän on takas annettava. Ja sanon tän itteni sekä squadin puolesta, meil on ryhtii, sitä lujuuutta ja luonnetta.” (Fintelligens 2008)

Oma taloudenhallinta ja koulun loppuun käyminen ovat suurimmat haasteet itsenäistyneen nuoren elämässä, jos niissä kohdataan epäonnistumisia voi seuraukset seurata nuorta pitkään. Pitkäkantoinen näkökyky elämän eri osa-alueissa ja harkintakyky ovat ominaisuuksia, mitä toivoisin itsenäistyviltä nuorilta löytyvän.

”Pissiksillä luottokortit, valtavasti lainaa, unholaan on vaipunut jo Veikko Hursti vainaa, hurahuhhahhei, heitä pois ja osta uusi, Visa, pikavippi, karhukirje, maksuhäiriö.” (Paleface 2010)

Jälkihuollolla ja lastenkodin ohjaajilla on tärkeä rooli itsenäistyvän nuoren elämässä. Lastenkodin ohjaajat tuntevat nuoren hyvin ja he pystyvät tukemaan nuorta myös itsenäistymisen jälkeen. Jälkihuolto tekee hyvää työtä ja pystyvät tukemaan nuorta itsenäistynyttä aikuista, mutta itsenäistyneen nuoren aikuisen

oma vastuu korostuu ja moni asia on kiinni siitä, miten itsenäistynyt nuori aikuinen itse motivoituu omien asioiden hoitoon.

”Pidä huolta itsestä ja niistä jotka kärsii. Anna almu sille joka elääkseen sen tarvii. Muista siellä rakentaa missä koti maahan sortuu. Koeta niitä rohkaista jotka päätöksissään horjuu. Sillä jokainen joka apua saa sitä joskus tajuu myös antaa, tajuu myös antaa, tajuu myös antaa.” (Maijanen 1981)

Toivon että opinnäytetyöni tuotos tarjoaa apua Puolukkatien lastenkodissa tehtävälle itsenäistymistyölle. Sitä kautta saisimme lähetetty maailmalle vielä valmiimpia ja motivoituneempia nuoria aikuisia. Positiiviset kokemukset ja onnistumiset ennen itsenäistymistä antavat itsenäistyvälle nuorelle rohkeutta lentää omilla siivillä.

”Useimmat lokit eivät viitsi opetella lennosta muuta kuin sen alkeet: kuinka rannalta pääsee hakemaan ruokaa ja palaamaan takaisin. Useimmille lokeille lentäminen ei ole pääasia, vaan syöminen. Mutta tälle lokille syöminen ei ollut pääasia, vaan lentäminen. Joonatan Livingston rakasti lentämistä enemmän kuin mitään muuta.” (Bach 1970, 14)

LÄHTEET

Aapola, Sinikka & Ketokivi, Kaisa. 2005. Polkuja ja poikkeamia - aikuisuutta etsimässä. Tampere. Tampereen yliopistopaino Oy.

Alhola, Kari & Lauslahti, Sanna. 2005. Taloutta johtamista varten. Helsinki. Edita Prima Oy.

Bach, Richard. 1970. Lokki Joonatan. Helsinki. Gummerus.

Fintelligens. 2008. Ryhtii. Helsinki. Rähinä Records.

Hellsten, Tommy. 1993. Elämän lapsi - vastuulliseen aikuisuuteen. Helsinki. Kirjapaja.

Huotari, Rauni 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Sosiaalityön pro gradu tutkielma.

Kononen, Heidi. Yleisradio Oy. 2013. Nuorisotakuu ei houkuta jos elämänrytmi on sekaisin ja tukiaiset pyörivät. Viitattu 4.10.2015. http://yle.fi/uutiset/nuorisotakuu_ei_houkuta_jos_elamanrytmi_on_sekaisin_ja_tukiaiset_pyorivat/6652525

Koponen, Juha-Pekka. Yleisradio Oy. 2014. "Millään ei ole mitään väliä" – elämänhallinnan katoaminen vie yhä useammalta nuorelta asunnon. Viitattu 4.10.2015.

http://yle.fi/uutiset/millaan_ei_ole_mitaan_valia__elamanhallinnan_katoaminen_vie_yha_useammalta_nuorelta_asunnon/7535514

Laaksonen, Sari 2004. Jälkihuolto-opas. Helsinki. Gummerus kirjapaino Oy.

Lastensuojelulaki 417/2007. Finlex. Viitattu 07.05.2015. www.finlex.fi > Lainsäädäntö > Ajantasainen lainsäädäntö > Vuosi 2007 > 13.4.2007/417

Maijanen, Pekka. 1981. Pidä huolta. Helsinki. Oy Sonet Suomi Ab.

Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015. Hyvä ajanhallinta. Viitattu 10.5.2015. www.mll.fi > vanhempainnetti > tietokulma > vanhemman hyvinvointi > hyvä ajanhallinta

Niikko, Anneli, Pellikka, Ismo & Savolainen, Erkki. 2008. Oppimista, opetusta, monitieteisyyttä. Kirjoituksia Kuninkaankartanonmäeltä. Viitattu 3.10.2015. <http://sokl.uef.fi/verkkojulkaisut/monitiet/harkonen.htm>

Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Temperamentti, stressi ja elämänhallinta. Helsinki. WSOY.

Paleface. 2010. Helsinki- Shangri-La. Helsinki. XO Records.

Peltoniemi, Pirjo. Yleisradio Oy. 2015. Suomalainen köyhyys syvenee – aikuisuus on nuorelle taloudellinen riski. Viitattu 4.10.2015. http://yle.fi/uutiset/suomalainen_koyhyys_syvenee__aikuisuus_on_nuorelle_taloudellinen_riski/8339078

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja. 2010. Toteutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. Lapsiasiavaltuutetun toimisto. Viitattu 14.9.2015. http://www.tuelasta.fi/files/299/Toteutuuko_lapsen_oikeus_pysyviin_kasvuolosuhteisiin_.pdf

Raitasalo, Raimo. 1995. Elämönhallinta sosiaalipolitiikan tavoitteena. Helsinki. Kelan omatarvepaino.

Ranta, Mette. 2015. Pathways to Adulthood- Developmental Tasks, Financial Resources and Agency. Jyväskylä. Jyväskylän yliopistopaino.

Reinikainen, Sarianna. 2009. Nuorisokodista maailmalle- kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki. Yliopistopaino.

Roivanen, Irene, Nylund, Marianne, Korkiamäki, Riikka & Raitakari, Suvi. 2008. Yhteisöt ja sosiaalityö. Jyväskylä. PS-kustannus.

Roos, J.P. 1987. Suomalainen elämä. Hämeenlinna. Karisto Oy.

Saastamoinen, Kati. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki. Edita Prima Oy.

Salonen, Kari. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön : opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Turku. Suomen Yliopistopaino.

Stein, Mike 2012. Young people leaving care: supporting pathway to adulthood. Lontoo. Jessica Kingsley Publishers.

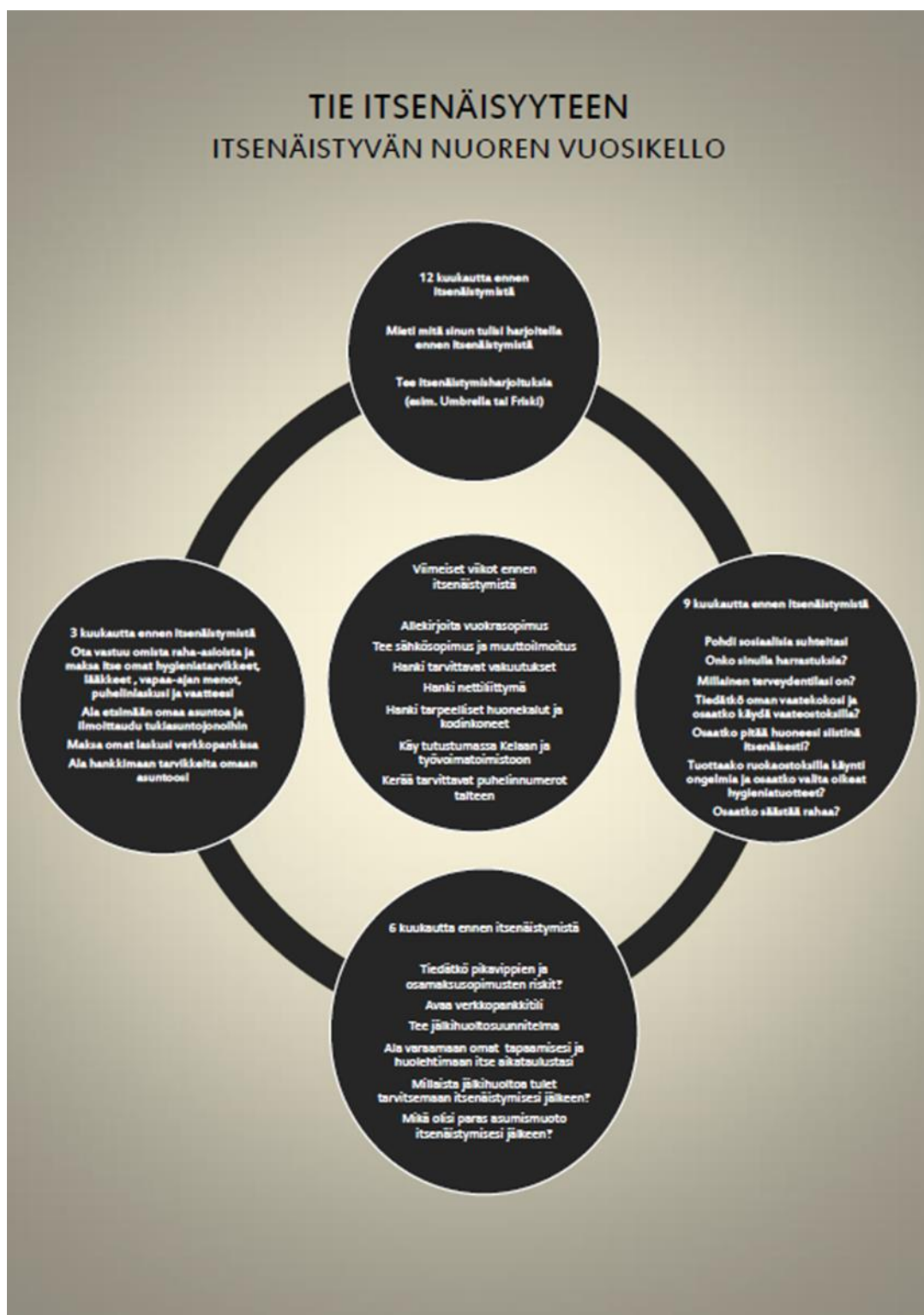
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 23.5.2015. www.thl.fi > lastensuojelun käsikirja > työprosessi > jälkihuolto

Tervo, Toni. Vantaan Sanomat. 2015. Laitosnuori syrjäytyy muita helpommin - arjen taidot ovat huonontuneet. Viitattu 4.10.2015.
<http://www.vantaansanomat.fi/artikkeli/281303-laitosnuori-syrjaytyy-muita-helpommin-arjen-taidot-ovat-huonontuneet>

Upola, Terhi. Yleisradio Oy. 2013. Edes yksi luotettava aikuinen. Viitattu 4.10.2015. <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/10/16/edes-yksi-luotettava-aikuinen>

Vilka, Hanna & Airaksinen, Tiina. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki. Tammi.

LIITTEET

Liite 2. Tie itsenäisyyteen - Itsenäistyvän nuoren vuosikello